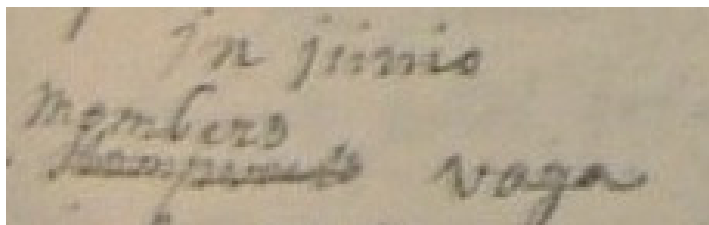

Pastoor Peter van Straelen van Meijel was op zaterdag 7 juni 1755 even de draad kwijt. Twee dagen eerder had hij de bisschop van Roermond, Joannes Antonius de Robiano, nog op bezoek gehad. Die kwam kijken hoe het in de parochie Sint Nicolaas ging en stelde daarbij nogal wat vragen. De pastoor had zijn zaakjes prima in orde, wat door de Meijelse mensen overigens al sinds hij in 1731 hun pastoor werd, bijzonder gewaardeerd was.

Maar nu zat hij met een probleempje. Hij had tegen de bisschop gezegd, dat er in Meijel geen ketters of schandmakers waren, maar vandaag moest er een vrouw begraven worden. Die was in Meijel gestorven en werd hier door de mensen gekend als 'Dikke Mie' of 'Maria Stompvoets' of 'Stompes Mie' of 'Stompvoets Mie'. Ze was altijd een zwerfster geweest, een vagebond, een landloopster, een bedelares, die met anderen door onze streken trok. Ze pikte wat ze pikken kon, versleet verschillende mannen, had van opvoeding van kinderen weinig kaas gegeten en leefde absoluut niet zo als de kerk het graag zag.

Pastoor Van Straelen wist het even niet. Hij schreef in het begrafenisregister dat begraven was: 'Maria Stompvoets, zwerfster'. Toen zei koster Jan Nouwen, dat die vrouw niet 'Stompvoets' heette, maar 'Mombers'.

De pastoor zette een streep door 'Stompvoets' en schreef er 'Mombers' boven.

Wie was die Dikke Mie en in wat voor tijd leefde ze?

Ze werd op 26 februari 1711 geboren in Lummen, een Belgische gemeente tussen Diest en Hasselt, waar nu een kruispunt is van de autowegen Antwerpen-Luik en Leuven-Aken.

Ze was er geboren als Anna Marie Mommaerts en op 26 februari 1711 gedoopt, dochter van Leonardus Mommaerts uit Zolder en Ida Cuypers uit Heusden.

Anna Marie had in Meijel een paar adressen, waar ze kon blijven slapen. De Meijelsen kenden haar. Ze gaven haar en haar kinderen vaak iets te eten en staken haar ook een helpende hand toe. Iemand met zo'n ellendig leven veroordelen, nee, dat paste niet.

In juni 1755 overleed Anna Marie Mommaerts in Meijel. Ze werd gevonden in de schop van 'Baers, Barsgen of Bariske'. Dat is wel geen duidelijke plaatsbepaling, maar we kunnen door een verslag van een verhoor toch vinden waar die schop stond.

In 1752 werd de alom bekende gauwdief Anton Cortts gevangen en in Nederweert verhoord. Hij verklaarde dat 'Baers, Barsgen en Barisken' bijnamen waren van Nicolaas Martens die in Meijel woonde tegenover Laurens van Bree. Volgens Anton waren er geregeld vagebonden en zwervers in het huis van die Nicolaas Martens, die hen wilde helpen of die als hulpje van rondtrekkende dieven en landlopers een centje wilde bijverdienen. Er waren overigens in die tijd meer Meijelsen die dat deden, dat bijverdienen. Al zijn verklaringen hebben gauwdief Anton Cortts overigens niet geholpen, hij werd in Nederweert levend geradbraakt en daarna verbrand.

Genoemde Laurens van Bree, getrouwd met Lisbeth Jan Peters, was in Meijel geen onbekende. Hij was in 1749 armenmeester en kerkmeester en tot zijn dood in 1774 president van de schepenbank ofwel stadhouder, enigszins te vergelijken met een eerste wethouder. Hij

woonde op de Donk, waar nu het voetpad naar de visvijver is.

Tegenover hem woonden inderdaad Claes Martens en zijn vrouw Jenneke Joosten. Claes had de kleine boerderij met café en de Grooten Huijsacker gekregen uit de erfenis van zijn vader Marten Claessen.

Toen Claes dood was, verkocht zijn weduwe Jenneke

in 1785 het pand aan Barbara van der Velden. Jenneke was *'door ouderdom onbequaem ende door de schulden staende houwelijk gemaakt genootsaekt wordende*

tot verkoop haerer goederen. De weduwe van Claes Martens kon het werk op het boerderijtje dus niet meer aan en ze zat met schulden uit haar huwelijktijd.

Op die boerderij kwam in 1795 de verkoper van drank Jan Verbugt wonen, die in 1796 trouwde met Joanna, dochter van Barbara van der Velden. Die plaats is precies te bepalen.

In 1843 woonde Frans Verbugt, zoon van Jan, in het pand op de Donk, C.648

En dan de tijd waarin Dikke Mie ofwel Anna Marie Mommaerts leefde.

De achttiende eeuw wordt ook wel de eeuw van de bedelarij genoemd. Langs de wegen trokken hongerlijders op zoek naar voedsel. Het was een tijd waarin armoede een zeer groot sociaal probleem was. Dat was onder meer het gevolg van verscheidene oorlogen, zoals de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) en de Zevenjarige Oorlog (1756-1763). Maar ook de economie kwam in een geweldige crisis. Kerkelijke instellingen probeerden wel de armen te helpen, maar hun mogelijkheden raakten op en ze schoven de zorg naar de wereldlijke bestuurders. Daar was ook niet veel te halen. De dorpsbestuurders benoemden zelfs 'armenjagers' die er voor moesten zorgen dat er zeker geen armen uit andere dorpen in hun dorp zouden komen bedelen.

In die tijd overtraden bedelaars en landlopers, hongerend en wanhopig, allerlei wetten. Ze hadden geen werk om een goed bestaan op te bouwen, het waren kanslozen. Ze zagen vaak geen andere uitweg dan zich aan te sluiten bij vagebonden, zwervers, werkloze soldaten en rovers, waardoor ze zelf geleidelijk ook in de criminaliteit belandden.

delijk ook in de criminaliteit belandden.

Vanuit Brabant, vanuit graafschap Horn, vanuit het Land van Thorn en vanuit andere gebieden werden in het midden van de achttiende eeuw klopjachten gehouden om die vreemde bedelaars en vagebonden te beteugelen.

Meijel grensde aan verschillende 'landen': Deurne en Asten in Staats Brabant, Helden in Pruisisch Gelre, Roggel in het Luikse gebied van Graafschap Horn en Leveroy in het land van Thorn. Om elke ontsnappingsroute af te snijden werden in de aangrenzende territoria vaak tegelijkertijd vagebondenjachten georganiseerd. Dan was het wel handig dat je een veilig onderdak kon vinden in de schaapskooien die rond Meijel in de Peel stonden.

Meijel werd daarom later ook wel het paradijs voor die zwervers genoemd, een eldorado.

De gemeenschap Meijel moest vele duizenden guldens lenen voor betaling van brand-schattingen aan rovers om vrij te blijven van brand en plundering en voor het onderhoud van soldaten en paarden die in Meijel werden ingekwartierd. Boeren legden hier 's avonds vaker een goed stuk vlees of een brood bij de deur, zodat zwervers hen met rust zouden.

Uit het leven van Anna Marie Mommaerts

Nadat Anna Marie uit een korte relatie haar zoon Peter overgehouden had, trok ze op met Willem Boekels. Zij was niet zijn echte vrouw, maar zijn bijzit, zijn tweede of derde vrouw. Ook bij andere mannen was Mie meestal een bijzit.

Samen trokken ze rond door de Belgische Kempen. In Koersel werd dochter Jennemie geboren en op 19 februari 1733 gedoopt. Vervolgens werd in Meerhout zoon Koob geboren en daarna dochter Katrien ergens in een bouwvallig huisje te Koersel.

Toen liet Willem Boekels haar in de steek en werden de kinderen ondergebracht bij bekenden.

Mie trouwde vervolgens met wannenlapper Peter Janssen ofwel Pauwelijne Peer, die rondtrekkend kapotte wilgen manden oplapte. Met hem kreeg ze tenminste drie kinderen. Ze trokken samen mee met de landlopers, bij wie littekens van messneden op het gezicht en het lichaam heel gewoon waren. Die randfiguren van de maatschappij

troffen elkaar in afgelegen kroegen en boerderijen, waar ook overvallen en diefstallen werden beraamd. Er werd gegokt en om geld gekaart.

Bij een ruzie tijdens het kaarten in de herberg van Hendrik Horenix te Stramproy werd Pauwelijne Peer op 10 februari 1746 vermoord. Volgens getuigen had Jan Waitien, een ongetrouwde kerel die met een hoer samenleefde, Peer gedood met een kogel door de strot, een messteek in de linkerlong, een kogel tussen linkerschouder en hals en nog enige messteken in de rug.

Na de dood van Pauwelijne Peer bleef Dikke Mie met haar kinderen rondhangen in en bij de Peel. Ze werd zo goed en zo kwaad als het ging ondersteund en geholpen door lotgenoten.

Samen met andere vrouwen trok Mie er met de bedelkorf op uit. Omzwermd door hun kinderen trokken die vrouwen van de ene plaats naar de andere en zeulden ze hun schamele bezittingen met zich mee. Ze sliepen in schoppen, schuren en stallen, waar ze in het stro de zuigelingen in slaap wiegden en zelf onder een smoezelige, rafelige deken dicht bij elkaar kropen om zich te warmen.

Soms kregen ze enkele duiten toegestopt. Als ze geluk hadden konden ze bij mensen aan tafel bijschuiven en kregen ze een bord brij, een homp droog brood of 'potagie' (hutspot). Af en toe was het vetpot en bakten ze spekpannenkoeken of aardappels en spek. De kinderen groeiden op voor galg en rad. Mie haar jongste zoon Koob speelde in zijn jeugd vaak met Tist Bordelai, de zoon van Trien met de Hoge Rug, wier man Nicolaas Bordelai in 1754 in Brussel werd opgeknoopt.

Ze zwierven verder, de Scheerenslieper, Jan Waentien, Dikke Peer, Peter Peck, Gerritje van Ravenstein, Heinke Corts die op 25 januari 1754 in Venlo werd terechtgesteld en de andere vagebonden die flink wat op hun kerfstok hadden. Tijdens zo'n zwerftocht werd Mie in Handel vastgenomen, toen ze bijzit was van Steven van Breugel of van Tist met de Hazemond. Deze Tist met de Hazemond zei tijdens een verhoor dat Mie '*dik van cop en lijf*' was. Dat is bijna een foto van Anna Marie.

In 1750 was Dikke Mie een paar keer aanwezig bij overvallen.

Op dinsdagavond 2 juni 1750 deed een deel van haar groep zwervers mee aan een overval op de woning van de weduwe Aale van Luyten aan de Kalisstraat te Meijel.

Die Aale heette eigenlijk Alegondis Claessen, maar ze werd Luyten genoemd naar haar moeder Ludgondis Hendrix. De man van Aale, Jan Hendriks Thomassen, was al in 1723 op 41-jarige leeftijd overleden en zij woonde in 1750 aan de Kalisstraat met drie van haar kinderen, Hendrik uit 1712, Leonard uit 1716 en Hendrina uit 1720. Zoon Hendrik was sinds 1744 schepen in Meijel.

Toen Leonard 's avonds om half tien naar buiten ging om te plassen, drongen vijf kerels het huis binnen. Ze vroegen meteen waar zijn moeder was. Hendrik wilde net naar bed gaan en hoorde in de opkamer dat Aale en de anderen in huis overmand en geboeid werden. Hij vluchtte naar de 'schelft' (de zolder) en klom in de hanenbalken om in het rieten dak een gat te maken. Van daaruit begon hij om hulp roepen. Een van de zwervers stond echter op wacht en hij hoorde het geschreeuw van Hendrik. Hij klom snel aan de buitenkant op het dak en sneed Hendrik met zijn mes in zijn hand, zodat deze naar beneden viel.

Van beneden kwamen enkele bendeleden met brandend stro in hun handen om Hendrik op de pikdonkere zolder te zoeken. Toen ze hem gevonden hadden, bonden ze zijn handen op zijn rug en stootten hem van de zoldertrap naar beneden tot bij de haard. Eentje haalde een kan raapolie uit de kelder, zette die bij het vuur en stak een vuurtang in het haardvuur.

Toen die gloeiend heet was, stak hij de tang in de olie en brandde de neus en het gezicht van Aale en Hendrik ermee.

Hij riep spottend: "Siet eens hoe die bril U past." (Kijk eens hoe goed deze bril je past).

Daarna schroefde hij de binnenkant van de dijnen van Aale en die van Hendrik om ze te dwingen de rest van het geld te wijzen. Een gedeelte had ze al geweest, toen ze haar vastbonden. Uit het beddenstro haalden de boeven daarna nog eens een buidel met 27

zilveren rijksdaalders en uit haar tas wat kleingeld. Bovendien namen ze nog het zilveren kruisje van haar dochter, enkele mannen- en vrouwenkleren, twee lappen wit linnen laken, een gekookte ham en wat andere spullen mee.

Toen de vlakbij wonende president-schepen Teunis Henderycks de bendeleden met zijn snaphaan onder vuur nam, maakten ze snel dat ze wegkwamen van het huis en uit Meijel.

Tijdens de Bochooltse kermis op 10 augustus 1750 werd Dikke Mie met drie van haar kinderen door soldaten opgepakt. Ze werden overgebracht naar Bree en vandaar naar Luik, waar ze tien weken bleven vastzitten.

Omdat ze valse papieren had getoond, werd ze op 12 oktober 1750 door de krijgsraad veroordeeld tot een geseling en een brandmerk op haar rug. Met haar dochter Katrien werd ze bovendien voor eeuwig uit het prinsbisdom en het graafschap Loon verbannen.

Tijdens de grote klopjacht van 1752 werd Dikke Mie in de nacht van 17 op 18 augustus in Asten gearresteerd. Ze was toen samen met haar dochter Jennemie en Anna Marie Scheffer met haar zontje Jan. De volgende dag werden ook haar

kinderen Katrien en Koob opgepakt. Ze werden allemaal opgesloten in de vochtige, donkere kerkers van het kasteel te Asten.

Toen zij op 19 augustus verhoord werd, vertelde Dikke Mie dat ze 's zondags overdag in Meijel was geweest en 's nachts in Helden had geslapen. 's Maandags was ze in Baarlo geweest en had ze geslapen op Rinkesfort in Maasbree. 's Dinsdags was ze in Helden geweest en had ze in Meijel overnacht in de schop van Aalke in de Kalisstraat, vlakbij de pastorie. Daar was ze gebleven tot afgelopen donderdag. Ze had er Anna Marie Scheffer getroffen, met wie ze naar Liessel was gegaan. Op de Heitrak hadden ze iets te drinken gevraagd en in Liessel iets te eten. Daar hadden ze ook snuiftabak gekocht. Op het Zand onder Asten hadden ze aan een boer wat meel gevraagd om panenkoeken te bakken. Vervolgens waren ze naar het Leensel gelopen, waar ze werden aangehouden door Liesselse boeren, die ze hierheen hadden gebracht. Tijdens haar lijfelijk onderzoek ontdekten de schepenen op haar rug het Luikse brandmerk.

Jacobus Losecaet, de drost van Asten en Mierlo, bracht de vrouwen samen met twee schepenen op 21 augustus naar Nederweert. In de raadskamer kwamen ze tegenover de uit de gevangenis gehaalde Johan Anton Corts ofwel Kleine Toon te zitten. Die zei, dat hij Dikke Mie met verscheidene sneden in haar gezicht wel kende. Volgens hem was ze een dievegge en droeg ze vaak zakpistolen. Samen met haar dochter Katrien had ze in Panningen kousen en schoenen gestolen en drie jaar geleden bij de Kapel in 't Zand in Roermond messen en neusdoeken.

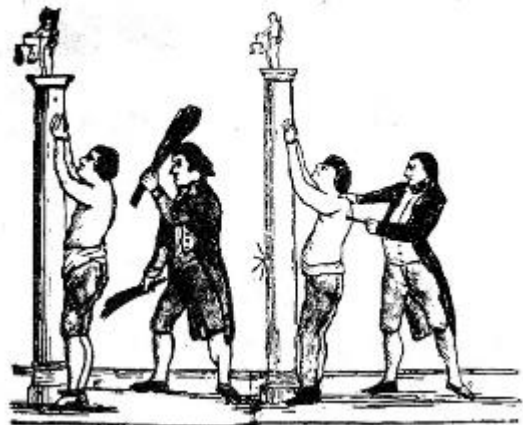
Losecaet beschuldigde de vier vagebonderende bedelaressen die in ontucht leefden, van allerlei misdrijven. Volgens hem had Dikke Mie vanaf haar jeugd tot schrik van de 'goede ingesetenen' als vagebond rondgetrokken en gestolen.

Op 4 oktober ontkende Dikke Mie alles, behalve dat ze met een valse pas gebedeld had tijdens de bedevaart naar Handel.

Het Astense gerecht veroordeelde de vrouwen op 13 oktober 1752 tot een verbanning en een strenge geseling. Het vonnis werd enkele dagen later voltrokken.

Het was een hartverscheurend schouwspel.

Dochter Katrien moest voor straf met roeden om haar hals te pronk staan en met haar half-zusje en halfbroertje en de andere kinderen toekijken hoe haar moeder en de twee andere vrouwen stokslagen kregen van de beul. Na hun geseling werden de drie vrouwen met hun kinderen het land uitgezet. Al die tijd hadden ze in een koude ruimte met beschimmelde muren in een poep- en pislucht op stro moeten slapen.

Tussen 1751 en 1754 zat Dikke Mie, soms met haar dochter Katrien, zeven keer in de gevangenpoort te Brussel. Tussendoor kwam ze ook in andere gevangenissen terecht, in 's-Hertogenbosch bijvoorbeeld. Daar werd Dikke Mie op 17 april 1754 veroordeeld tot een geseling, een brandmerk en een verbanning uit de Meierij.

Dikke Mie was een van de velen

Dikke Mie had geen vaste woon- en verblijfplaats en ze had altijd gebedeld in Tegelen, Venlo, Sevenum, Roggel, Horst, Maasbree, Baarlo, Kessel, Helden, Meijel, Neer en in de Meierij van 's-Hertogenbosch. In Meijel verbleef ze meestal bij Franse Willemkje op de Donk, waar ze enkele jaren voor haar dood enige keren Arike van Turnhout en zijn

kompaan Zwart Nol had ontmoet. Die Arike van Turnhout was de leider van de bekendste bende uit de Kempen.

Anna Marie Mommaerts overleed in Meijel, pas 44 jaar oud, en ze werd er 7 juni 1755 begraven. Het trieste verhaal van Dikke Mie kon door Peter Geuskens worden achterhaald, omdat zij en haar kinderen geregeld in aanraking kwamen met justitie en er dan van alles over hun reilen en zeilen werd opgetekend.

Maar ze was slechts een van de vele kanslozen in de achttiende eeuw. Van heel veel van hen kan het trieste leven gereconstrueerd worden met gegevens uit de archieven van Regionale Historische Centra in Eindhoven, Maastricht, 's-Hertogenbosch, maar ook uit grotere archieven in Den Haag en Brussel. In die archieven zijn veel lijsten met gedetailleerde beschrijvingen van 'vagebonden' en talloze verslagen van verhoren.

No. 1. **DRIAAN REGENT**, alias *Arike van Turnhout*, of *het Hoetske*, of *Maggiel*, geboortig van *Turnhout*, oud omtrent de 50. Jaren, lang circa 5. † Voet 5. Duim, dik gezet van Postuur, vol, jeugdig, wat pokdalig en sproetelig van Tronie, dik van Benen, hebbende dun, ligt-bruin en weinig gekrult Haar, ligt-bruine Oogen, en een Litteken van een schampshoet in de linker Dye, beneden de Knie weder uitkomende, welke hy zig zelve by ongeluk heeft toegebracht; hy gaat met de Voeten wat binnewaards, en een weinig op zyde, zig krommende naar den regter kant, draagt fatsoenlyke Boeren-Klederen, en doorgaans een damaste Hemtrock met zilvere knopen, en doet alles met zyn Linker-hant, zynde Links. Deze Persoon heeft sedert lange Jaren een menigte van Huisbraken, Diefstallen en Geweldenaryen gepleegt, is voorzien van goede Passien, en gaat veel met een Kanten-kraam, hebbende een Zuster in *Antwerpen* wonen, welke een Kanten-werkster is: Hy heeft 4. Jaren gewoont te *Amsterdam* op het Fransche Pad; alwaar 1764. zyn Vrouw of Byzit, genaamt *Fenne Mie*, is overleden, by welke hy 3. Kinderen had geteelt, als (1) *Hannes of Jan*, voor eenige Jaren te *Brussel* gehangen, (2.) *Anne Magriet*, een lang en fraay Vrouwsperfoon, tans Gevangene in de Stad *Grave*, en (3) *Peter*, welke te *s' Bosch*, Soldaat zynde in 't Regiment van *Holste*, 1766. wegens een dubbelt Huwelyk is gegeesselt, en weggejaagt. De gem: *Fenne Mie*, Byzit van *Arike van Turnhout*, had een Voordogter, genaamt

2. **MARIAN BOGERS**, alias *Hoetsket Marian*, oud omtrent 30. Jaren, redelyk kort van Postuur, middelmatig van Dikte, ront van Tronie, blond van Haar, glat en blank van Vel, breed van Rug. missende 2. Tanden voor boven in den Mont en hebbende

Henk Willems

Peter Geuskens uit Meijel heeft uit de archieven veel gegevens verzameld en verwerkt in zijn artikelen, o.a.

- *Ze hebben 'de kost gewonne van de bedelzack, als van den rooff en van den buijt'. Kanslozen in de achttiende eeuw.*
- *Meijel, een haven voor vagebonden* (in: Meijel, bijzonder dorp in de Peel)